

Enīq. hū **C**ūrū ſtūlū ū

John I

7 (26 9 6 4 8 6 7 7 6 6 6) 3 0 6 6 6 6 6 6 6

1856

Digitized by srujanika@gmail.com

ԱՐԵՎԻԿԱ - Եղեգնական քայլաբայ 1855 թ. արդյունքում առ աշխատած
իմաստությունը և առ զանու Արև Բայազետական:

ՊԵՏԵՐԵԶԱՐՄ - ԼԻԵՎ - Խորհրդական միջ գլուխը Կարսի ամ-
պատակար բարձրացած պարագաները և ի հետո:

ԳՐԱԴԱՐԱՆ - Խորդական թեատր նկատման մասնակութեան ար-
ժակար գլուխ միջ Կամուրժակի ջարող քիչընթեռն հայոց բար-
քարածով ի հետո Արքայացը:

ՀԱՐԱՐԵՑ ՏՐՈՒԹԻՒՆ - Զարածուշ զարաւծուն թեատր
համբաւմներ և Կորդինար կարգավորեցը:

ՕՐԵՆՍՏԻ - Խոհեմաստրութիւն թատրուութեան պահակը
ԸՆԹԱՐԱԿԱՆ Պարտ անձնատառ բայլուն ըստ աղքա-
յալի հետո և հայունակ առ հայունակ:

ՕՐԵՆՍԵԱՆ ՏՐՈՒԹԻՒՆ - + Պերճապահակ կորուստ
Պէտք Տիկնակ Խօփառուն պատուի լիւն:

ԱՆԱՀԻԱՆԻԱՆԻԱԲ - ԿԵՐԱՄԻԿՈՒՆԻ - Անհին Պատրու-
մարք գլուխ:

ՀԵՏԱՐԵՔԵՐԻՆԻ ՏԻՎԻ ՄԻՋ -

ԸՆՊՐԵՎԱՐ ՀԱՅ ՏՐՈՒ:

ウラガタ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ. Հ ՅՈՒՆԻՑԻՑ

ՎՃԵԼՅԻ բաղարտկան առի մ'ալ ունեցած
անցու, որն որ գետպահանուցեալ և քասան ին
բոլոնդ ակ ընթացքին մէջ՝ գրեթե մի մոյն զիւա.
ուր քաղաքուկան խնդրով մը գրաւած ըստեց, թէ
պէս եւ նշյա ինդիքն առան տուն զանազան կեր-
պարտեալունութիւններ ու հզանակառութիւններ
կրեց. Ահա մ'աշք անցընեած այս ինդրոցու ուն-
ցած բնագրը՝ քամի մէջ յարակից պարագա-
ներուն:

1855 առարկան հունվարի ամիսը՝ պետքածար թիվ համար սպառավիճութեան մը մէջ դառաւ ։ Գիտութեան այ անսաւ թէ բնույթ և Կաղղիացոց կայսրութիւն մէամբ պատրաստութիւններ կը տեսներ՝ անձամբ իր արքա գանուող բանակին պարագան անցնելու ընդ հակառակն Մարտ եւ Նոյեմբեր ամիսներուն մէջ յանկար նշանակեցներ որ պատրազմ փառող տէր բութիւնը մէջ անսամբ խաղաղութեան բանակյութեանց պարագելու սկսան։ Զինաց շատ աշխար բիշ մը նուալիկա եւ պատերազմական արձակութեարք տուժամանակ մը գաղցրելու պէտքան, բայց ստկոյն Ասյիս ամիսն այ խաղաղութեան ծաղիկ մը չբացուցաւ ։ Գիւնապանաժողով բաժնի եցաւ ու պրակցաւ ։ Եւ ոստի նորդն միջն առաջարկութեամբ մը փորձ մը փորձելու կիրակ եւ արեւմտնան տէրութեանց երկու հաջուկա պաշտօնեացք Վելենիային իրենց տեղոց կը զատնա բնընական պարաս պրութեամբ եղած առաջարկութիւններն իրենց հասարակայ համայնքն համաձայն արժեցրենել առալու ։ Բայց արդէն բաջորդ ամիսն (Յնունիս) զմէնին իր պաշտօնան անհունին փայտ չի գտնել, իսկ մէկուր ըիշ ասենէն կիցած անդին բրանիս ամէկդի կը մըսի ։

Առկից ետքը նոր ազգեցութիւններ, նոր հայ

հակուրութեանը մոտեած է Աւագիսի կործ ու ներայ միջամասութեան եւ կիցաւ, պիտուարական զօրութիւնը քիչ ցուցուց է: Ամենի պահ համբաւաներ կը տարածութիւն է: Կականեալիքի դաշնաւորաց մէջ Տեղծուած ժամանելու երկիր մը, որուն զինուուրաբար Ընդ պիտի եզակ խօսակցութիւնները շատ ճարակ առեն: Այս ամենուն աշըրք պատերազմի ասպարիդին փառ դարձնեած է: Կայսը հայ այ դաշնաւորաց հսկույթին ըստ քերը մասնաւութիւններին: Օպարիի ծափուն մէջ օնդուած զօրութիւններուն անրա ականութիւնն անեւուեցու, իսկ Խեւաստափայի մէջ Առաւանա մասպարութիւններեաւ, այնպէս որ սուրբի ու միակի ծութիւն մ'անսպառ զ նույն եւ: յանձնաւո՞ւն յարձակում մ'այ մէծաւ սաստիկանեամի եւ մըսուեցաւ: — անձիւնիքն մը դրաւեց դաշնաւոր զօրութիւնները գարիի արտեւութիւններից համաշխարհ հանդիպած հայուն միջայն բացուցական, եւ Աթուարիա թազու: Հ զի Գարիի պայ հւած ժամանակ այ զեւ յաջու զ էպը մը ըստաւահեցաւ:

Հայոց սուրբյ յանձնարծ բաները փախուացնեան Առաւանափայի օրօն կը կարծեան թէ իրէնք իրէնց կը խնապահն եւ կը կործանին: վասն հազիւ գիշեանու ու ու առաւաս մը կ'անդանի եւ աշխուանին նաև աստորին ալ անհարծ կ'ոչընաւեաց ու անհետ կ'ըւստ: Մէկ հարուածուով ամեն բան կ'երպարանափայի էլու: Եթե ծովու ինչնիրը զ ործնախօսնուուց է կ'ընդնաւ: Չունաս իր պահանութիւնը մը զ աշնաւորաց հրամանաւարեւուն մարզ ասիրութեանը պարագան է: Օչարու ու բնիկուն հասուն կոտորութիւններ եւ շարժմանը մը կ'իջնան: Զինեցերի իւ պահ կը բառապին ին առաքի: մասնաւ ծովուու աներու ձեռքը կ'անցնին: ինչ յանձնարդական իրափոխութիւնների: Կ'այսիսի պարագաներու մէջ անդիւ ձայն մը կը Շնէ թէ Հաւատիս փարիզ եւ Լուսու խաղաղութեան համար բանուցութեան մէջ եւ Գելանեմբերի դաշնակցութեան առեւգարձը կ'այ եւ երկի դաշնաւորաբեր անցեալ տարւան պէտք է առաջ առաջ առների անցեալ տարւան պէտք է:

կատարեալ միաբանութեան մէջ կը գտնէ. և ի թէ նայի աշբանեաց քավ Անդրշայի նոր գեղազար շատ տացու չի է. համապետեար կը ընթէ. և. համայ մէս և ուստի աշխի միազգու գեղաստ հօմեռի համար կ ի դա գեղարքութեամբ և միժայու ձամենց կ ելլ. ապած առ աշխակութեամց դ աշխանիցն ըստ բաւականին ճանաչեած է ըստ կ ըլլցոց, և. աշխ տիտարինութեան նորանելու պահանջմանը ինքը մը մէջ չկը. շատիս պրութեան հօգին ամեներեւ կը ըորդց միացն անհրաժեշտ հայ կա որ եղածները կը պահպաժան են, և աննարգ են կարուսն իրեւ. կ օրու ու կը հաստատուի. Այս պիսի գեհակի մէջ կարս անհատութ ը ըստ լուրին այ կը սարգածուի. Արդ այս է ահաւասար արեւելի ամ զ լիսաւոր ինեղքըն գեհակի իրեւն հայ գամանդրերաբ. 1855 ապրույն մէջ, անոնենոր թագավորութեան նոր տարւաց մէջ այս մէծ բներին ինչ կերպարանք պիսո՞ր տան և. ինչ վայրէ պիսո՞ր ունենաց:

— Պրոցի թագարքին պնական Մահմետց
գնդապետն ամսոյն Հին Խաղաղաշար Հայու
Փրանքին կու Յափել մեծախոր կայսեր իր մէհե

պետին կողմունէ բնակագիր և ամսէ մը յերելով, և քրիորդ օրը մեծափոռ կայսեր Ներկայացաւ . ան- ից ետքը արտաքին զործոց պաշտոնէին և ուրիշ մեծամեծ պաշտօնատեազգ է. զգապահոց այցելու- թիւններ ըստ :

— Հասրձակ զի՞ն Դուռն Աւտոբախի արքունեաց
քով իրեն առջին կարգի գևական անուանած է
Քայլ իմաստի շան իշխանը:

— Ե՞նոյն Տիե մեծտիա կայսրը մայրաքաղաքին նորմանակի կարգինաց որբեակիսկոպոսին սովորական հանդիսական արժուագութիւններով՝ կարդինալական կարմիր խաչքառակը շնորհէց :

— (Ամսնեան բարձրագույն Գրան Կողմոններ Վ. Խ. Էնոպից եկէ շատ ասպիրանտի վիր մեծաւ գովա մեւումը ընկ համար ֆիւարատոսի պրոցեսու վարող Պանտեան մեծապատի Ռուզանը Վ. լուն երկրագուռ և աշակեակին հիւանդանութիւններու կատարեական միաբանութիւններին բնուա և ներլոց Վեհականին թիւ 26-ը)

633 መտրան Համակին մեջ վախճանեցաւ, իր հա-
գուստող երկու եղբարորդիքը, Ալեքսանդր Օմա-
նան դիտվածութ առաջին քարտուղար-թարգ-
ման, եւ բարձրաց զն առանձին երրորդ ասաթանի
պաշտուատէք մեծաշաք Գաւազոր Եղան, ու Մա-
նական Յարութիւն Վանի ինչպէս նաև. իր բար-
ձրանի դաշտին ուներածներն եւ իրեն Հետ բարե-
կամակն յարացէրս թիւն ու ճանաւորութիւնը
ունեցող ազգայինները մեծ սղց մեջ ձգելով:
Ճանաւոցից յօն յուղարկաւորութիւնը վորոն պաշ-
տութիւն առարկանին համար մեծ հանգիստ կատար-
ու եցաւ ամենու Ֆին, որուն մասնակից եւլուն նաև
Օսմանեան պետքանասն բոլոր պաշտօնատ առը-
եւ մայրաբազար գտնուող բայլութիւն ազդպինք:
Անօյս Հին այ մեր Միարանութեան եկեղեցւոյն
մեջ համարուցիցից հոգւց Համար, անոր վերջին
կամոցը համաձայն, ճայնուոր պատարագ եւ ուղա-
ած կատարեցաւ, ի ներկայութեան ազգային
Ըղայից եւ վախճաննելոյն բոլը կամացը:

ՊԱՏՐՈՒՅԻ ԽԵՆ

Անք նույն մէջ եղած փաթորիկները մէծամեծ
վաստեր պատճառուն են, արդի գալախի հետ-
կազու ներբնածովութեան հեռագրութեան թելերն
ալ քանի մը տեղ վաստեր են, որով և հետա-
գրական հաղորդակցութիւնը կազմէք է: արդի
մէջ պատերազմական փարք դեպքից չեն պահպա-
րի կանոնակիրի 19ին շերշի քովերն անդպահկան և
ուստական զարութեակիր մ'եղիր է, եւ մէկ քանի
անդպահութ պայօնանակար ու հասարակ զնուութեակիր

Առաստեղին դերի բուռեր են :
Անվասանիցին Փ-Շ-Ե յազգացն պառած թաղթ
մը կը ծանուցանէ թէ Առ ոք արտադրյ կոպտի ջանք
մը կը ցուցունեն Անվասանիցին Հայ սփառցն կողմբ
ամրացնելու համար Եբդէն բազմաթիւ մարտ
կոցներ շինուած են և գեր որ ըստ օրէ կը շինեն -
Հիմակ Կառավարութիւն Հայութազմանն ծայրն ալ ամրա-
թեամբ մը պիտի փակուի . Խցինելու Հասաքարէ
(Կրանիթ քարէ) շինուած Կառավարութիւն ու բրդն ալ

日本の歴史

ՊԵՏՐՈՎԻՒԹԻՒՆ ԿԲ ԳՐԻՆ ԾԵ ԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՄ 1633
Կարսի անձնութեար ըլլաբան առաջայ Աշեղանցը ը
կայսեր Հրամանաւ շնորհակիցով թեան համար և
կեղծական հոնդեսներ եղան։ Առ զետքը պարագ
որ անհանուննեմ էր այնչափ աւելի մեծ պայմանու-
թիւն ըստ Առևտութանի ժաղօպրու և ան վրայ։ Վե-
ճապատ կայսր ինքնուոր իր նախակույթ մը Առօրացիւ
զօրութեանին շնորհակայ եւլա, և միանդ ամենց ա-
նոր Ա. Գլուխի, Առևտոց անձնեւ մեծ պանուուա-
կան կարգին երկրորդ տասնինակի խաչը շնորհեց։
— Ե Հաստանի կուսանաւ առաջաւե և անուննե

ՕՐԱԿԱՆ ՏԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Արագածոտնի պալատ վերջին սուբհանդակ ակը տրըստ-
մակի գոյժ մը բերաւ մեղի, որ խօս պատճենի մէն ամբ-
թեցոց զմիզ, աշնուասնչը եւ մէծոցը Ցիւկուն
առջմին արգիւնաւոր եւ մէծ անսն անգամեթեքն
մէկուն մահցուան սիրուիք լուրը տարիք: Կարձրա-
պատին եւ մէծանուն Ցիւկան Կորացես Չերւուին,
ու է Օսմաննեան պիտուինն ան, մէծ արիտա Ասլինա-
նին Մէմբրոնի կարդին երկրորդ աստիճանին պա-
տուակիք, զանձապիտ կայսերական պարտառան, եւ
այլն, եւ պիտ, եւ պիտ, երկար հիւ անդուսի ինին
կրելէն ևարն իւ բաղմանեաց եւ արդ իւ նայատ
կեանքը Ենամեայ ծերութիւն մէջ կնքեց,
եւ ամենոց բարեպաշտութիւն ամբ կրօնական իմի-
թարութիւններին ընդ ու ներլում՝ բարեպաշտ հոգին
Արարէն ձեռքն առան եւ Գերիսումերի Անն, ան-
միթի առ արց եւ թափթառ մէն մէջ ձգելով իր
մէտառահման ընտանեաց բոլոր սննդ ամենից եւ բոլոր
հոյ հոսարակութիւնը:

Հանցագործութեան համար կար կիրակի օրը Կերպարանի, Պատրիարք Հ. Դմիտրովս
Կահունեան և ազգապետ ուրիշ յազմամին և կե-
ղեցականներավ մեծ փառաւ պատճեանից կատարեց
և մարդինը Գուրու Զեշիլ իր մեծանուշ ազգա-
ութիւն տանձնի գերեզմանը հանգնեցաւ:

Առաջնորդյան բաղմանի հետագոր վրաց պատուի թշնամու ու Մահմետ աղջային լուսաբաններն ալ ըստ պատշաճի յիշառակութիւն ընկածք՝ մենք չու մրցու սպահից եւ հարեւից կ'ըլլանց անոր առնու աչցու զ Եղանականին իրեն և բունի ցիզանցեալը, և բախտական կոստանդնուպոլաց հայացքի ժողովրդեան իրենց հզօք պաշտպան ու ինաւակալն եւ բարերար Հոգրե կրօնոնցընէւթուուն համարուն ու Օւենանեան դարպանի մէջ տնեցած բարձր և դժուարին պաշտամոնի գործքերուն մէծամեծ դրացմանց մէջ անհնդհան քրիստոնէակոն ողբանածութեան և աշխախտական բարերարութեան գործոց պարագային չէր յոզենը, և հիմա կը թույլ իր ասաւածօրացութիւնը, ողբանածութիւնն, ազգափրամինն եւ ուրիշ ասարինութիւնն, որը ժառանակութիւնն ավագանական արքայան է, և անհնդհան առաջնորդութիւնն է.

— Ուղիս Փաշան և Երին Եցի բատու ըրած համբոր-
գութենքն հրանդակ վահերէ դարձաւ։ Առ-
տափ կառավար ուսուուսու, ուժ փօխալքային Հայքի
Փաշան և զըսպր Տամբար երկար վրոյ է։ Առեղի
ըստեցքը քննիլու Համար Նկազ Հարաբեները վե-
րին է զիսպատճեն Վահերէ դարձան, ու մեջ իրենց
ընունմիւները պիտի սկսին։ Յունուար անոյնի
մէջ գարձեալ Եւրոպա պիտիոր երթան և իրենց
շրանք ու տեղիշխան թիմեները պիտի տուն։ Հայպար-
տեազարդ Առեփան Պէտք Գեկան հերթի 17թի,
իրերը արտաքին պաշտանենքն ու զակարգ՝ սուրբ աւ-
տութեանց հրապառասներուն շըստերուկան մը Հա-
նելով՝ կը ճանացանք թէ բարձրապատիք փօխար-
քան համբորգ ու թէ ան մէջ անձակի անսեղով որ
Հունաքին սկսածամք ամենենին վախ չկայ։ Հարան
առեր է որ Կդիզանան ցորեան և սիմֆոնիր Հա-
նելու արգելքը, որն որ Յունուարի Ծին պիտի
սկսեր ի գործ դրուիլի և ու կատուուի։ Աղեկանների
ոյեն մինչեւ Վահերէ Շնուռած երկամքաւոյն Յու-
նուարի կին Հասարակաց գրքածառնեան Համար
պիտի բացուի, որով հ—հ ժամփ մէջ մէկ քաղքէն
մէկալ կիսայ երթբրուի։

Ա Տ Ս Ո Ւ Մ Ն Ա Կ Ա Ն

ՄԵԺԻՆ ՊԵՑՐԱՍԻ ՎԱՐՔԵՒ

四

1. ԱՐԵՎ Կրտսեանցին առ վեւը զարեանք: Ակերու
Մասկուսի մէջ կարգոսի շարժելուն լուրին առ առ
առ առենեւերս Ըլբեմթիւն դիւ Աժամ թիամա ազլո-
առաքեներու հետ զբալու էր, ու Զարն ոյ Տիւան-
դաղին: Ասկայն առ ժամանակը հիւնդութեան միա-
վելու ժամանակ էւր, աճապարեց ճամբայ երա,
պրդւս զի Կրտսեանց օգնութիւն հասցընէ ու էր կար-
ծեր որ կարողունի, բառաջ կրտսեանց էր համնի: Աս-
կայն զեւ հօն չհասած Մենչիքով դիմացն ելու ու
Հոր բերա, որ Կրտսեանց պաշարուած ու մէծ վասնեցի
մէջ է ու Աւգոստու Արհամանի թագաւորին ալ թո-
ղոցած զայած է: Քաղցին մէջիներուն պաշարը
քիւ էր եւ քաղցին քիւ մը հետո գանուող ուռ-
սուխոն զօրին այ նշննաւոր զօրք մը էւր: Ապն զա-
րայարը էւ օվննին հաւ փիւ սպասարքուր պիտի դիմեր,
որովէս զի անոր թագաւորին հետ միանալու արդիւուր,
գեղացիք կարուսն անհանդիս պիտի բնենի և
թունեն զբախորդ փոքր յարձակումներ պիտի ըներ
ու Ապաւաննեն ալ յանձնուեցու որ գեւոր ի Ելութք
յառաջնուց, պատրաստ որոշար ունենաց: Կոմմարշ-
ներ ձգէ, որդւս զի ուսուի զօրքը կրտսեանցին եւ
գառնալու առեն հանդիս ճամբայ գոտին: Ասկայն
բերդին Հրամանաստրը Ապրունիցոց զարսեամբ
կը ոպասեր, որովհետու առ առեն դրաւենքն առաք
պատերազմը զիւ եղած էւր: Պետուու ան մուսաց
փայ հաստատուն կը կենար, որ Ապրանիտցիներէն

ամենի վեց բան մը չյօւսան ու քերգին հրամանաւութիւններին մէջ մը գրեց որուն մէջ կ'ըսէ, «Արդ հետեւ ասի՞ Եսպէս սպասոնիակոմ զօրպէն ամեննեն ին բան մը չյօւսացուիր», ինչու որ քայլու ալ ըլլան, ամեմքաղէն նորէն ես կը փախչին ու մը բիներուն կօրսուեալը պասման կ'ըլլան, յառաջուան գրած նորէն կը գրեմ ու կը կրկնեմ որ ասկէ Եսպէս ուրիշ քանի մըս չդրուի, բայց եթէ աղոտութեամբ ետ դառնալուն, կ'ըսէ նաև նցն դրսենեան մէջ որ արդէն կամուրջները պարբռասաւոծ են, ուսացուներու քակուիլը ամեննեւին թառ մը չ'ըներ թիւրին մէջնեները պիտի նոր հրդին հապալնեցան ու իրենց ամեն բաները մէկտեղ առնելով տերզը պարպեցին: Յէկտեղ Կարողու իր թէ շնամին ասանէ զիւրան թառը, չէր ուղեր ու արդէն ալ փախչողներն ետեւն նիկու, սակայն Առևաց կոնոնաօր ես քաջուելուն համար Արցուան մէծ թառ մը հասցընել, որովհետեւ ինըն ալ պաշարի պահութեամբ ու

Ապագաներու անցարմանը թենէ կը նեղուեր ու չեր
կրնար յայտած երթուղի ։ Ասկէ և ուրբ Կորու
հոս քիչ մ'ալ ու առանձակ անցընելըն եռքը ջգից
կրունց ու իր զբացը հոնդիւստալս համար Վա-
լինիա գործարակ:

Վար վայ Եւհաստան Նորէն Զարէն մեծամած
սգնութիւններ ինոնդրելու սկսաւ ու ցոչուցու եմէ
թող տրուելու ըլլոց որ Եւհաստանի կործանի, Խո-
ստանան ոյ մեծ վատնսի մեջ կ'ընկայ: Զարն իրենց
Նորէն սգնութիւն խոստանարավ իր աւրութիւնը
ամրացրնելու ոկաս, սահմաններուն վիզ թռութեր
քաշուեցան, նոր զարտժուղի եղաւ, Ծինոի Հակումը
ցոյցընող հնիերինանշանի վիզ զանազան զգուշու-
թիւններ եղաւ, զարայ ոպնի մասը Արքանիա խա-
ռուեցաւ, պրովինցիա համբաւ մը կը պարտեր, որ
Կարայանին միացը Արքանիստ իջնալ է: Զարն ոյ
քիչ գնաց ու քաղցին զիւքը շատ հաւնելով մն-
աները տիրու մը պարաւ:

Վա Ֆրանչի և արզուս Արքինիցի մէջ Հանդիսա
կառեալը : Ազգուստ կը կարծէր որ Կարզոս Լի-
մանիա պիտի ճնշե աւ Քրատուրի մէջ դիմու կը կի-
տեր : «Եսարո լամինարվ որ Հըլլաց թէ Աքրանիս
յարձակի , իր զօրաց ընափա մասը հան բաւրած էր :
Խոց երկուքն ալ խառուեցան : Կարզոս յանկած ակի
համացիս հասա , ու Աշքարի գետեն անցնելով Արեն-
ակովն Տեղ միջաւ . ու զեղ ի Սոքանիս յառա-
ջանալու սկսաւ (1706 օգոստ) օրվես զի ընարաց
իշխանը իր ժառանգակնն երկրին մէջ խաղաղո-
թեան ստիպէ : Ես Ֆրանչի Ազգուստ ինքինք ամեն
կազմուել : Նեղ մասն տեսնելով Կարզուսին Տիեզ-
րակինը խառըց ու իւղու քաղքէն քիչ մը Տեղու
Ալբրենցիտ քաղքին մէջ՝ որուն գաղտներուն վրայ
100 ապրի յառաջ Ընտանիք Գերմանիայի ազա-
տաւուն համար իրենց արինը թափութ էին , Տի-
եակ Կարզոս իր սեփական ազատութեան օրէնք-
ութեան ըստ

Հրաժարեցու, Առևտասանի հետ ամենուն իւ հազր-
դաթիւն պիտի չընկենար, գերիները, Տառնիշները
ու պատրիքները, բանակին կամ կարասին ու պա-
տերալներան նշունքը եւ առաջաւածութեաւ։ Առ թէութիւն-
ներով հաստատեցաւ Ելիթանչթատի խաղաղու-
թիւնը։ Կարուս Խարսնին առանի անսպազ դաշնեց
մը Խուռարհեցնելով եւ առքը լոյսնի բան էր որ իր
ուսուր Խուռասան որիսի զարձնեւը։ Առ բան շաբն
ալ աղջկ զիմեալով ու միանց անօցն իր հակառա-
կարին զօրութիւնն այ աղջկ հանչեալով, մեծու-
մէծ պատրաստութիւններ անոնելու սկզա։ Չարն
ստար աերաւելի ննիերէ ամենուն օգնութիւն մը
չորասելին և աքը եւ ոչ այ կը յուսար որ իրեն ու
կարողուն մէջ խաղաղութեան միջամաս թիւն մ'ը-
նեն։ Խուռասանին աճով զօրութիւնը արդէն նցին
առևելու Եւրոպացին լուսնիգար կ'երևար, հոր ձա-
րոքացաքը որ աս հոլոց աւրածիւնը ծովերու եւ
ուսուր աերաւթիւններու Շետ կը կապէր, աս կառ-
կանն աւելի եւս սաստիցուց, որուն համար որ
Կարուս Խուռաստի հաւասարակը ամենան նորովի չը
կը համուրուկը։ Բրուսիան Կարողոսի վախեն իրեն
բարեկամ Խուռասանին չէր կրնուր սկզնութիւնն ը-
նել։ Ծովային վաճառականութիւնն ունեցող աերա-
ւթիւնները իրենց շահաւար չէր դրահանութիւնն թաղ
առ չեն ուզեր։ Ասորին ժառանգական պա-
տերալցին մէջ ընկցման էր ու Դարդիան այ առան-
ձնն Խուռաստի Շետ գործք տեսած չուներ։
Պետքանի մակ նւցունքն իր սիմակուն զօրութիւնն
եղու ու ուժենացն չըթօհցեց թեամբ իր հզօր
թշնամոցն գեմ գնելու կը պարագանեւր։ Առ մի-
ջոցի Ծերեւելիւն։ Աժաւերիան գումարալով Ա-
հաստանի Վերին Հրամանատար զրուեցաւ խիստ Հրա-
մանագը որ պատերազմ սովուն զդուշանց, երիբը
բարը ասաւատուիկ ու արէ և մէնին ճիշտուն պակելու։

Պիառոսին առանկ արտաքուստ պատերազմներով
զբաղած առևելյան իր տէրութեանը մէջ ունեցած գոր-
ծունեութիւնն ալ քիչ մը մեռնենք: Այսառանի
շրաց վերին հրամանառարութիւնը Ծերեմեթիւնի
յանձնաւելին եաքը իր և ժամանակի բերած զարքը
և վայր մասները խուրուած եր, որոնցինք վաղեր
գեարու Կինչանս արշաւանք յընել: Արիանահեղ
արշաւանք մ'կը առ արշաւանքը: Անդորրկ քաղքեն
քիչ մը հեռու թշնամեցին հետ զարդարելին եաքը
ունի բաղադրն ու պաշտուակցաւ (1706 Հոկտ.) թէ-
պէս առ առ մէնքանամի, որովհետեւ թնդանօթները
գեռ նետերապարզէն ճամփայ պիտի ելային: բայց
մէկէն լուր մ'եկաւ որ ոնանի ձմեռ ատեն համ-
բաներու անպիտանութենէ թնդանօթ խաւրին
անկարեցիէ: Պիտորու գուման տէղ քաղաքը պոշարուած
շըլլարուն համար քանի մը թնդանօթ արձակելով
ու թշնամեցին ճատենապը լսելով իր երկիրները քա-
շուեցաւ:

Հայոց եկեղեց պետքանին՝ իր միավոր զրածներ բաշխութեանը հանձնուելու, համար ունեցած ապահովագութեանը վայս լորդանալ կ'ուղինք են, առանելով թէ ինչ փաթուզ ո դործաւեւովեալիք իր նորացն քաջովը կը կուրասորդ ո կը կերպարանաւորէ: 1706ին Մայիսի թշնամի անձներապուրք պետքան ուղաց ամրոցին հիմք ըրմա: 30,000 մարդ յարաւեւ զործունեւովեալիք իր, անհատուած ու ճամփանցին երկրի մը վայս ահաւին շնչելը բորձացընելու կ'աշխատեին և շետանեաւ ուրիշ մէծանոց ժխութի ններ ուսելու ետեւելին, պայտիք առեն մը որ պատաքուստ հզօր թշնամի ու արդեւն զիրոնք զւարդոցած եր: Ասկէ զաւս առանենիր Պետքոն քանի մը մասպատճեան ուրանիք գոգիքեր ալ ունի: 1706ին Կառարինային իմաստցի գերազի հետագա դաշնամիք ու երկրորդ տարի՝ ունիցից կատարին ննից կատարին անուանելու դասուր մ'ունենալին այլը յայսնի ամուսնացու: Ասկէ զաւ 1707ին աշանականի որոսի, առաւ, զորն որ նաև ակուլ մը անառունիքի տեղապահնեն առանեկ կը համուցանի, Սեւեափառ աէք (Տիր): Զեր Մեծափառութեան բանանաւը պատերազմի որաշունեան պայօք զիս բեռպարագենորեան գնդին որաշունեակալ հարգեց: Ենափառ Զեր առ պատիւն ընդ ունելու շնչ թէ իր պարագելու կատարելաւս այլ Զեր բարութեանը կուտա, որուն համար որ Զեզին թէզէւս տկար բայց ակեց շնորհակարանիւն կը մասնաշնիմ: Այլ առան Զեր Սեւեափառ պետքուն:

իր կոթեալ զգացք ժողվելով, իր ընելոյ յարձումնեանը պահ կու առ ։ Տաղը աս զարքը իր միակ ու անշաղը մշշաման զն պեսօս Անծին համար էին։ Խարուս Առաստանի սիրու մանել կ'ուչեք, որպէս զի հան ունեն բան խաջողցընեալ ան հզօր պատութիւնը իր հզօր միքամիւթիւնը անշապրն ։ Վա մասք շեու ի Ա. Հ. Մ. ունչ զեա յառաջանայու սկսու ու 44.0000 բանա կու մը քետին քովի համա (1707 Հոկտ.)։ Դեռ չը պիտուի որ արդեռ զւայ ի հարաւ պիտի յար ձակի, մնացեա Ենէնցիրով կը կարծէր, չե նե, ինչ պէս Զարդ կը կարծէր զես ի ան կազմը ուր որ առց անդամ զինքն ընկեցին ու երիշիները ձեռքին ա սին։ Խուսական զօրութեան զիմաւոր մասը Տիրացի քով կենչ զըսնացու որպէս ան պետք պիտաւոր բար աս կոդեն կը փախանք ու չեր կը մար հաւասար որ տերութեան հարաւոյն կողմէ Պազիւրքացին հաւատաբնին մեանը յան ները պահեգուոր է։ Պայց կարուս աց բուեն անդնելազ նոուն քաջարը ձևեւ լու սկսու ու թշնամին երկի զի ու ան հասանաւ մեան մէջ թուրը յա Պատրու Ենիւերազուրիէն Առ կառ զնոց։

Վրացն զբաներ որ պետքու միշտ դորժունաց է, ամենեւնիւն անզ որ չիկենար ու ամեն գործքն մէկ պատճիք ըլլաց մասնակից կը լըս : Այս որ երթայ գործեւու հարզ առ օրինու բան մի կը կանէ ու մուշ որ կ'ընէ ամենացն հոգուով կ'ըն : Արդ Եւստան պինք կ'ենացրից առ հետաքրքիք ընթերցանալիքը իւ գործոց տեղինիք ընելը մեր նախատեսն է, ինչու համար զանց առնունքը ամ փոքր բաներն ալ որմաք իւ գուշակն հոգուով ու անիսունը վայեցն մեջ մէկ ցցցերն ու նշաներն են :

Պետքան Խոսկուս հասնելուն որէս իր բարդ մաս գրաթիւնը իրաւանց ու զբովի վայ ուղղեց. Եր աւելուներ գրաւեցան, և եղած կարպ պրովինց հանձնողն անէն վճարմանց առանելուրդ մասը պրովինց սոսակ պիտի ըլլար, որպէս զի առ աննեն անտրդ համարուած առաջիր ընդունելութիւն ու աժեք առնենց: — Պուկրաւ մէծ գեղարման մ'ունեցաւ ու բաց է փոքր Ռուսաստանէն, ամեն զատ առներուն զեղչն առկից կը երիշուեք: Ասկէ զատ իր սախրութեանը համանացն գործառանց սուեկ ացյլութեան կ'եւք, հանգառեան առենները հիւնաւութիւն ու ամեն առաջի գործք կը առնեք: — Աս միացիս ինձնացցին իրեն որ' ասրիցից ու մենք բոլորակիցն եղաղ, բաւակիցը Հվետուի մէծ հակամ առնեն, ու քաղցրին մատերը կորու ձգեք են: Չորս առանկ ամեն վաստիքը սէ ուղարկ հարգային ու Տարբատին լուր բնակիցները Ներքին Ռուսաստան կը փախադրէ (1708 Փետր.) ու Հայք: Ա առով ետքը իրենց հայրենիքը զարուաց հրաման կու տայ:

Հմերտան ան խոսութեմինը քիչ մը մը զհօնապահ
ողէ և արագու իր ձմեռացոցին երա, քանիզ ու դժու-
արաթիւն բանի տեղ շնուրով է Եհակոն - բրուստ-
կուն աս հմանելերէն ճամփոններու եւ անուաններու մը-
շնուր գէպ ի պիտին գետ յառաջ կ'երթար: Վարե-
որ աս մքացիս իր բանակը դացած էր Խարուսին
ուսուար բանակին շարժումն իմացաւ ու կրոնաց
փոթթաց: Ըստ չափաց Կորուսին, բառաջաւահ-
ները ամրացն առ վիճ երեցան եռուաց Միւլնիկը և
անոն Ֆրանչուաց դարավարդ Հռամանի առաւ որ մին-
չև իր մէրժի զինուոր անիմնինի կամուրջը պաշ-
որնէ, ասկայ 1708 Փետրուարի մէջ քայլ մը
Հարբի ք ծիսաւորաց կըսէն ոնցած Ըմերաք գիւցակին
երեւ յաւ, շուտով մը կամուրջը գրաւեց ու Միւլն-
իկը մոռնիք համարու ելուն ինքիլիք Ըմերաք յան-
ձեւէ: Արանեցի մը զինուերը շերտարով գէմ կ'ենար
քարչարը պարտադիրն ու գէպ ի պիտի եւս քայլու-
ցան: Պահուղունները իրենց եսաւն նշնատին արգե-
լիւու համար ոնցած ուղարկեմնին աներ ու անսպաս-
կը գտանընէնն: ասանէ մինչև պերեցիւա համան
որուն անդիի եղելը ուսու զօրքը բառակեցաւ: Պա-
րիսունն կամուրջը դրսուեցաւ ու Բիւրուի
սահմաններուն վայ զանուած անցուները բոլոր
ամբոցան: Պետրոս սամանի սահմաններն մը ամբացընն
իւն եռոր երաւ նորին Քեթիերուուրի շնաց, որիւն գ-
ամրացն յառաջանարը տեսնէ: կ'երեւոյ մէկ հո-
գաբենոր սասարիկ տենիշէ մը բոնուած ըլլաց: Տիշ-
որ Մենչերուսին սամանի կը գրէ անողաւեմ, թշնա-
մուցի գալուստը աղէկ մը շտուգած՝ զիս մը կան-
չեր . . . . .

ՀԵՏԱԳՐԻԳՐԱԿԱՆ ԳԵՂԻՔ ՄԸ

ըլլազով չետարբիրական դ-է պ.ք մը կը պատճէ, որ յօր
պիսու թ. որրագուն Քահանացաղեալին քարե պատ-
ճեանն ու քաղցրաբարբոց ինկանը նորէն պանչելի
միջաւթիւն մը կը ունի:

Օմանի մը ասիս յառաջ արեւելէան բանակին
գորշիցի զինուոր մը, Հառու պահապատ զարաց
մէջ դանուող իր Հայրենուից բարեկամին Նամակի
մը գրեց, որուն մէջ Գորշիցից բանակին կրած
վշտանուն, ո ժօւարութեանցն ո վասնվերուն
նեղպէն նաեւ Հնամուրովեանց ու ուստական զըն-
գակներուն իրենց բանակին մէջ ըրած հոսորութիւն
յառաքի տորոսպահնեւն մը կը ըստ, և կը մերժա-
ըրենք տաղչելով որ անհիմապէս Ա. Քահանայա-
պէտին երիմայ եւ պատարագու մը տաղով ինդրի
որ զարդիական բանակին յաջողութեանն ու
որսհպանութեանը Համար պատարագ մը մա-
սուցանեւ:

Օ խուզորն իր բնիկերն բաղձանքը կատարի. յա չուշացրներով՝ երկրորդ օրը Երա. Վատիկանի ապօպաց զնաց, և սրբազնաներուն աղռչեց ու վկա է-իւ վեցոց վերն իշխաններ առանին:

Պահպանները հարցուցին իրեն թէ “յառաջադպին իրեն Ներկայանալու հրաման իննուրան ես, ”

Աւելի պահապաններն ու փաստին ականչ
շեն խօսեք, բայց վեճառության իրեն ինչպիքի
վեց աշխատ և հասաւառեն իեցաւ որ, մերժապ-
առապուեցան վիճը ան է իշեղցական առաջնորդի
տանելը՝ որն որ է կողմնարք Քահանապահին կ
ներկայացնէ։ Հան զինուորականը դարձեալ զա-
նազան գ ժուարութեանց հանդիսական։ բայց Տ-
կեցաւ եւ մինչեւ որ Քահանապահին հետ չ-
խօսիր տեղուն չեմ շարժիր ըստ, այսուու որ ա-
ռաջնորդը երկայն առեն ընդ դիմանուէն եաբ-
մերժապահ սրբազն Հօր ծանրց։

Ապագ. Կրնաց զիւքու մօսածել ինչ ոփու թվի
չետաքրրիր, թիւնաց շարժեցու ոյսապիսի պորդմառ
թեամբ լիսը ուղականը անենելու, եւ հրա
մացեց որ զիւռուողը ներս բերեն:

Երբ որ խոյ ցը մասու մաքր պէտ շինասկ Արքազով
Հօր առ ցեւը կեցաւ ու ձևոքը Տակատը դնելը
վիճուարական բարեւը առաւաւ, եւ իր պոշշանական
մին զինու որական աեւցելու մի իւն մը առաջ ողի
հետեւելով խօսքի բը զրոյցեց :

Երեսի անդամության կարգապահը է, ըստի ինձի և
ինչ պատասխան տան։

լուեց՝ բայց աս պայմանու ալ կը զիս օք դո
նցիս օրը պատառաղիս ներկայ պիտի զանուիս
ուստի ներկայ պիտի առնուա, :

պրատիքու պիտի առաջ առաջանաւ, և
Պատի պատարացուն ան , եւ տափ քու կը կը կանունու քաջ լինի երևաւու կինացը համար զի
մը խնդըն:

Ասոր քայ նորէն բարեւ բանեց, եւ զինաւոր
կամ կը բազով գետի ի աջ գոտնանորդ եւս զնա-
նորշեալ սրբ գաղցիացի պինուորը ծիչս ժաման-
են գալով իր հաւատորիմ բարեկամ և բա-
րբառնեալով ըրբազր ցուցուց, պատարագը առե-
լու Արքազն Հօր ձեռքէն ալ սուբը հալուդ
ու առաջ առաջ առաջ առաջ եւս:

թիւնն ընդունելու արժանի եղաւ...:

Յնութեալոր եղի տարի,
Եկատերին ամէն զի:

Եւ Եւ Առաջնորդն է կը բքն ահա յանձնութեաց
Դաշտում արժած մ. ծցած իրաւուս։
Եւ բռպին օրոց գիտենիվ Ասիս։
Աս Եւ բռպն իր մայրն մասնալին կու գայ։
Խրառու մ' Երասխն ծնունդ է առած,
Երասխն Գանուռ գացեր է հատուած։
Կու բնի Երասխին սահուն ալվանեցն
Գանուցեան ջրոյն ջրացն պաղաքեր։
Էցին յորդ ճիւղերով խառնել է գիտեր։
Աս Եւ բռպան չէ չէ մայրէր լեզուն,
Ոչ աշ բարին ու փառքն իր նախն նիրուն
Մասին կը վուի իր քայի անդոպար։
Ալք անդ Արարատ ծածկել չեն կինար։

Մտսեաց ուղբին ոտք էեր մը շնչառական
Խարի հըշին մէջ երբ շիզան խոպան՝
Մասին իշխանութե գլուխեր գարձուցած՝
Մտսեաց գաղ միլը կը տի մէկ յանկարծ.
Ռաց դըն ծովիլը, ժիրանի բոյերը
Շուցին ու սարն անոր են առեր ծած կեր.
Արեւ է արեւ, որաւանի հերով,
Հրեա զին հերով, յակիններ աշխերով,
Ապրու մասերով՝ մասունկ նորոնին
Նորամաւ ներաեր կը նետ չորս դին,
Իը հանդիպովնե իրափոյին որտին.
Ենոր ծոցն ու զոզն իր նշցյներէն
Դոր կի մազ ու նոր լսու թափելու ատեն
Միարը կը ձրգէ և զբարըն տմանայն,
Եղբարը մը որդումենն եւ զաւակ հոցիեան:
Եհա նորապահ որանու օրին հայկուրան
Շնորհաւորէ օրեր բարա թեան,
Բիւր բարութիւններ, բիւ բառոր գարեր,
Տարերախու օրեր, ժամեր բարերեւը
Անոնց որ յորդէն Մասինին սուռեցն,
Երախինն սուրբն կը խրինն ջըրերն,
Իը սիրուն թկվամն ու Ըրածանին,
Կը զգուեն Պանելուն Հագիկ բաղմածն.
Պատուանոն ջըրոց հիւրանէր ափանց
Միրահար պատիզ նոյնազն ալ պրոտոց
Բարեւներ կու ուզ, կը մազդէ բորիք,
Յաջող աստղներ եւ նոր նոր ասրիք:
Ապիցայն թրջած դաշըլ դադրազներ,
Ահօնրկեաց ծովախն որ հեշտ էք դըտեր,
Նեղանին ավելոր ծաղկոր ողիններ,
Վառնեանն, Հանդրին մէծարող պատեր,
Պատուարին, Անենն որ հիւր էք ետեր,
Զեկ ալ ինքանուն նոյնազն կապուան,
Եւ նըն բարիկներ կը բարե մազդէ:

Բայց հոյ նարապետի կրնաց մոռական
իր մէծ ու սպասիկ մէկայ Եղբարքին այ,
Արմեր իրբե թէ հայտնոս գեսարն,
Առ ըշանակակ հայդեստ և թէներ զիառաթեան,
Եղջին միամբ ետոն կը շնչնեն շգթան.
Եպիկլն հեռու ողւով շնորթեան
կը շնչնեն միաբերն ողւով միաբոն.
Մասց հետ հայտնոյն զուտ թէնեար կու ան:
Ենաց այ կեցցեն, ապրին յաւիսեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐԱՄԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

1855 ՏԵՐԿՈՒՆԻՒՄ 4 (ԴԵԿԱՆՄԱՐԵՐԻ 20)	2 (21)	3 (22)	4 (23)	5 (24)	7 (26)	2 ամիս	ամենա- շատը	Լորդ
Անձեռական 100 համար - ֆիբ - ֆիբ -	-	-	91 $\frac{1}{2}$	-	-	1/3	"	"
Անձեռական 100 ընթելացքի ֆիբ -	" "	109 $\frac{1}{4}$	110 $\frac{1}{4}$	110 $\frac{1}{4}$	110 $\frac{1}{4}$	2	"	"
Եզրակաց 300 կապահ - վրա -	" "	-	116	-	-	2	"	"
Վաճառք 1 փառակ ուղարկիք -	" "	10.42	10.50	10.49	10.49	3	"	"
Համարական 100 մարդ պահանջոյ -	" "	80 $\frac{1}{4}$	80 $\frac{1}{4}$	80 $\frac{1}{4}$	81 $\frac{1}{4}$	2	"	"
Մարտին 300 ֆրանք -	" "	-	-	-	-	2	"	"
Մինչական 300 առաջարկական միար -	" "	-	108 $\frac{1}{2}$	109 $\frac{1}{2}$	109 $\frac{1}{2}$	2	"	"
Փարագ 300 ֆրանք -	" "	127 $\frac{1}{2}$	129 $\frac{1}{2}$	129 $\frac{1}{2}$	129 $\frac{1}{2}$	2	"	"
Ֆրանք 300 ֆրանք -	" "	109	109 $\frac{1}{2}$	109 $\frac{1}{2}$	109 $\frac{1}{2}$	3	"	"
Հ Պարագ է առաջարկ առ Մայիս 120 ֆի -	" "	-	-	-	455	31 ար	"	"
Հ Պարագ է առաջարկ առ ֆիբ - ֆարո -	" "	-	-	249	248 $\frac{1}{4}$	31	"	"
Պարագ է առաջարկ առ ֆիբ -	" "	-	-	-	-	-	-	-
Պարագ է առաջարկ առ ֆիբ -	" "	13 $\frac{1}{4}$	14 $\frac{1}{2}$	15	14 $\frac{1}{4}$	15	"	"
Պարագ է առաջարկ առ ֆիբ -	" "	9	10 $\frac{1}{2}$	10 $\frac{1}{2}$	10 $\frac{1}{2}$	10 $\frac{1}{2}$	"	"